



Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 7, Mart 2017, s. 49-77

Doç. Dr. Selman YAŞAR

Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

selman.yasar@batman.edu.tr

ATATÜRK VE CUMHURİYET

Özet

Türk Milleti'nin Milli Mücadele'yi kazanarak bağımsızlığını kazanmasını sağlayan Atatürk, savaş sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Cumhuriyet yönetiminde halk kendini yönetecek kişileri kendisi seçer. Halk yönetimi anlamına gelen Cumhuriyet idaresinde demokrasinin kuralları uygulanır. Türk milletinin yapısına en uygun yönetim şeklinin Cumhuriyet olduğunu düşünen Atatürk, Cumhuriyetin gerektirdiği kurumları da oluşturmuştur. Cumhuriyet, Fransız İhtilali sonrasında Dünyaya yayılmışsa da Türk Milleti tarih boyunca Cumhuriyetin savunduğu değerleri uygulamıştır. Atatürk de yetişme çağlarından itibaren Cumhuriyet fikrini benimsemiştir. Eğitim hayatı ve yaşadığı dönemdeki gelişmeler de Atatürk'te Cumhuriyet fikrinin oluşmasında etkili olmuştur. Bu makalede Atatürk'ün cumhuriyet anlayışı, Atatürk'te cumhuriyet fikrinin oluşumu, cumhuriyetin ilanı ve cumhuriyetin gerektirdiği kurumların kurulması konuları araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Cumhuriyet, Demokrasi, Meclis.

ATATÜRK AND REPUBLIC

Abstract

Atatürk, which enabled the Turkish Nation to gain its independence by winning the National Struggle, established the Republic of Turkey after the war. In the administration of the Republic, the people choose the ones to manage themselves. The rules of democracy are applied in the administration of the Republic which means the people's administration. Atatürk, who thinks that the most appropriate

form of government for the structure of the Turkish nation is the Republic, has also created the institutions required by the Republic. Although the Republic has spread to the world after the French Revolution, the Turkish Nation has practiced values that the Republic defended throughout history. Atatürk adopted the idea of the Republic from the time of his birth. The educational life and the developments in the period of living have also influenced the formation of the idea of the Republic in Atatürk. In this article, the subjects of Atatürk's republican understanding, the formation of the idea of republic at Atatürk, the establishment of the institutions required by the republic's public and republic were investigated.

Keywords: Atatürk, Republic, Democracy, Assembly

Cumhuriyet kelimesi dilimize Arapça halk, büyük kalabalık kelimesinden gelmiştir. Fransızcası La Republique, İngilizcesi The Republic olup, kamuya ait, kamu malı anlamına gelen Latince Res Publica kelimesinden türemiştir.¹

“Res Publica” sözcüğü zamanla siyasal ve tarihî gelişimin etkisi altında demokratik bir rejimi, kamu ve halk hizmetinin görüldüğü bir devlet yönetimini ifade etmiştir.

Cumhuriyet, yönetim biçimi olarak halkın üstünde hiçbir otorite veya yetkili makam tanımamakta, devlet gücü doğrudan doğruya halkı oluşturan bireylerin elinde bulunmaktadır.

Cumhuriyet, halkın hükümetidir. Böyle bir hükümette idare edenler, kamunun menfaatini daima göz önünde bulundurmaya zorundadırlar. Halk kendini yönetecekleri kendisi istediği gibi seçebilir, kendisini temsil etmek üzere seçtiği yöneticileri her zaman denetleyebilir, belirli çalışmalara izin verebilir, istemedikleri için yasak koyabilir.

Cumhuriyette en temel kural mutlak surette seçimdir. Cumhuriyet, en büyüğünden en küçüğüne kadar devlet hizmetlerinin hepsinde veraset usulünü mutlak surette reddeder, bunun yerine seçim ve tayin usulünü koyar. İşte cumhuriyetin özü ve gerçek anlamı bu noktada saklıdır. Bireylerin tek tek kendi isteklerini ortaya koymalarıyla ortaya çıkan istekler bütünü halk egemenliğini meydana getirir.

Geniş kavramıyla cumhuriyette, egemenlik bir topluluğa aittir; dar anlamda ise devlet başkanının, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak halk tarafından belirli bir süre için seçilmesi kuralına dayanır.

Siyasal bilimlere göre cumhuriyet; devlet şekli olarak egemenliğin, dar ve geniş bir kitleye ait olduğu düzendir. Halkın egemen olduğu yönetim düzeninin hukuksal yapısı ve çerçevesidir. Siyasal olduğu kadar hukuksal bir kavram olarak cumhuriyet, siyasal rejimlerin ötesinde

¹ İsmet Giritli, “Atatürk ve Cumhuriyet”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, C:XI, Sayı:33, Kasım 1995, s.799.

hukuksal bir yapı boyutuna sahiptir. Halkın veya temsilcilerinin belirli bir eylem için özgürce çıkaracakları yasalar cumhuriyet düzeninin temeli ve özünü teşkil edecektir.²

Kısaca Cumhuriyet halkın yönetimidir. Cumhuriyeti yaşatacak tek güç, politikacının ve yurttaşın siyasal ve ahlâki değerine dayanan kamu yararı düşüncesidir. Bu yönüyle cumhuriyet bir kişi veya zümre yararına değil, kamu yararına dayanan bu esas doğrultusunda uygulanan devlet şeklidir.

Osmanlı Devleti döneminde aydınlar, devleti yıkılmaktan kurtarmak için Meşrutî Monarşi'yi getirmeye çalışmışlardır. Fransız İnkılâbı'nın fikri ürünü olan cumhuriyet ancak Osmanlı Devleti'nin yıkılış sonrasında gündeme gelmiştir.³

Aydınlanma döneminin siyasal rejim sınıflamaları Türk düşünce hayatına ilk kez İbrahim Müteferrika tarafından aynı adlarla Monarhia, Oristokrasia, demokrasi olarak aktarılmıştır. Cumhuriyet sözcüğü kavram olarak bakıldığında ilk kez 1848 yılında Mustafa Reşit Paşa ile ilgili olarak padişaha yapılan bir uyarıda kullanılmıştır.⁴

"Demokrasi prensibinin asrî ve en mantıkî tatbikini temin eden hükümet şekli, cumhuriyettir."⁵ diyen Atatürk'te Cumhuriyet düşüncesi daha gençlik yıllarından itibaren oluşmaya başlamıştı. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na göre Cumhuriyet fikrinin Atatürk tarafından ilk defa kuvvetle ortaya atılmasında Fransız İnkılâbı'nın etkisi vardı.⁶ Okul yıllarında J.J. Rousseau'yu okuyan Atatürk, Namık Kemal, Tefik Fikret, Mehmet Emin Yurdakul'dan da etkilenmişti.⁷ Münir Hayri Egeli, 1906 yılında Atatürk'ün en beğendiği devlet şekli olarak Cumhuriyeti dile getirdiğini söylemekteydi.⁸

Atatürk, Medeni Bilgiler kitabına esas olan notlarında "demokrasi prensibi"ni halk devleti, halk yönetimi, halkın kendi mukadderatına hakim olması anlamında, kısaca siyasî demokrasi ile eş anlamlı olarak kullanmıştır: "Bu prensibe göre, irade ve hâkimiyet, milletin tümüne aittir ve ait olmalıdır. Demokrasi prensibi, millî hâkimiyet şekline dönüşmüştür...Demokrasi esasına müstenid hükümetlerde hakimiyet, halka, halkın çoğunluğuna aittir. Demokrasi prensibi, hakimiyetin millette olduğunu, başka yerde olamayacağını gerektirir. Bu suretle demokrasi prensibi, siyasî kuvvetin, hakimiyetin kaynağına ve meşruiyetine temas etmektedir." Atatürk'e göre "bugün, demokrasi fikri daima yükselen bir denizi andırmaktadır." Ondokuzuncu yüzyıldan itibaren "demokrasi fikri, mukavemet edilemez bir kuvvet ve cereyan" halini almıştır.⁹

² Zekai Güner, "Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi", **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:2, Sayı:3, 2006, s.42.

³ Giritli, **a.g.m.**, s.799,800.

⁴ Selçuk Duman, "Mustafa Kemal'de Cumhuriyet Düşüncesinin Doğuşu ve Cumhuriyetin Nitelikleri", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt:14, No:1, Mart 2006, s.249.

⁵ Güner, **a.g.m.**, s.42.

⁶ Giritli, **a.g.m.**, s.800.

⁷ Duman, **a.g.m.**, s.251.

⁸ Münir Hayri Egeli, **Atatürk'den Bilinmeyen Hâtıralar**, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kâğıtçılık Ltd.Şti., Güven Basımevi, İstanbul 1959, s.40,41.

⁹ Güner, **a.g.m.**, s.42,43.

Mazhar Müfit Kansu, Atatürk'ün kendisine, daha Erzurum Kongresi açılmadan, zamanı gelince hükümet şeklinin Cumhuriyet olacağını söylediğini belirtmekteydi. Sivas Kongresi'nden sonra İngiliz Amiral de Robeck, Lord Curzon'a gönderdiği raporda, Türkiye'deki gelişmelerin bir Cumhuriyete doğru gittiğini yazmaktaydı. İngiltere'nin İstanbul'daki istihbarat teşkilâtının 14-21 Kasım 1919 tarihli haftalık raporunda, Anadolu'daki milliyetçilerin Cumhuriyet ilân edeceği bildirilmekteydi.

Bilindiği gibi, Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla Milli Mücadele başlamış, 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan son Osmanlı Mebusan Meclisi, Misak-ı Milli'yi ilân edince 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edilmiştir. Bundan sonra 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılmış ve 20 Ocak 1921 tarihinde Anayasa kabul edilmiştir. Bu anayasada milli egemenlik ilkesi ilk kez açıkça ilân edilmiş böylece, Ali Fuat Başgil'in deyiimiyle Cumhurbaşkansız bir Cumhuriyet kurulmuştur. Meclis 1 Kasım 1922 tarihinde saltanatı kaldırmış ve 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalanmıştır.¹⁰ Lozan Antlaşması TBMM'nce tasdik edildikten sonra¹¹ 13 Ekim 1923 tarihinde Ankara başkent ilan edilmiştir. Böylece Cumhuriyet'in ilân edilmesi için tüm şartlar hazırlanmıştır.

Atatürk, 27 Eylül 1923 tarihinde Wiener Neue Freie Presse muhabinine verdiği demeçte ilk kez Cumhuriyet kelimesini kullanmıştır.¹² Atatürk demecinde şöyle demiştir:

"-Yeni Türkiye Anayasasının ilk maddelerini size yineleyeceğim:

Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Yürütme gücü, yasama yetkisi, milletin tek gerçek temsilcisi olan Meclis'te ortaya çıkmış ve toplanmıştır.

Bu iki kelimeyi bir kelimedede özetleyebiliriz: "Cumhuriyet" Yeni Türkiye'nin yenileme işi daha son bulmamıştır. Savaştan sonra Türk Anayasasının gelişimi, henüz kesin bir biçim almış sayılamaz. Değişiklikler ve düzeltmeler yapmak ve Anayasayı daha yetkin bir hale getirmek gereklidir. Tamamlanmaya başlanan bu iş henüz bitmemiştir. Kısa bir zaman içinde Türkiye'nin bugün gerçekten almış bulunduğu biçim hukukî olarak da belirlenecektir. Yakın bir gelecekte bu meseleye dair hükümet önerisi Meclise sunulacaktır. Bu önerinin tüm maddeleri Anayasa'nın gelişmesi ve tamamlanmasına ait bulunacaktır. Tüm Avrupa ve Amerika'daki Cumhuriyetler, nasıl temel olarak bir diğerinden ayrı değilse, aralarında ayrımlar nasıl yalnız biçime ait bulunuyorsa, Türkiye'nin de bu cumhuriyetlerden ayrımı sadece bir biçim meselesidir. Diğer cumhuriyet yöntemiyle yönetilen ülkelerde olduğu gibi bizde de bakanlar kendi bakanlıklarına ait işlerden sorumludurlar. Başka yerler de yeni Türkiye devleti bakanların Millet Meclisi elinde bir oyuncak olduğunu sanılıyor. Bu yanlıştır, bakanlıkların sorumluluğuna ve görevine ait mesele de Anayasa'da yapılacak değişikliklerle belirlenmiş olacaktır. Sonuç olarak Cumhurbaşkanından, hükümet başkanından ve sorumlu bakanlardan oluşmuş bir hükümet kuracağız."¹³

¹⁰ Giritli, a.g.m., s.800.

¹¹ B.C.A.30.18.01.01.7.28.10

¹² Giritli, a.g.m., s.800.

¹³ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, Yay.Haz:Ali Sevim, İzzet Öztoprak, M.Akif Tural, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.570,571.

Atatürk, bu demecindeki düşüncelerini gerçekleştirmek amacıyla, 28 Ekim 1923 günü arkadaşlarına “*Yarın Cumhuriyet ilân edeceğiz*” diyerek, 20 Ocak 1921 anayasasını bu yönde değiştiren taslağı hükûmet bunalımına çare bulamayan Halk Fırkası’na sunmuştur. Fırka’nın aldığı kararı da 29 Ekim akşamı TBMM’ne sunulmuş, tasarı oybirliği ve “Yaşasın Cumhuriyet” sesleri arasında kabul edilmiştir. Atatürk, 158 üyenin oybirliği ile Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir.¹⁴

Atatürk, Cumhurbaşkanlığına seçildikten sonra yaptığı konuşmada şunları söylemiştir:

“Saygıdeğer Arkadaşlar! Önemli ve dünya ölçüsünde olağanüstü olaylar karşısında saygıdeğer milletimizin hazırlıklı oluşuna ve gerçek uyanıklığına bir değerli belge olan Anayasamızın bazı maddelerini açıklamak için özel komisyon tarafından büyük Heyet’inize teklif edilen kanun tasarısının kabulü sebebiyle Yeni Türkiye Devleti’nin zaten ve dünyaca bilinen, bilinmesi gereken anlamı, milletlerarası tanınan ünvanıyla anıldı. Bunun doğal bir gereği olmak üzere, bugüne kadar doğrudan doğruya Meclisimiz’in Başkanlığında bulundurduğunuz arkadaşımıza yaptırdığımız görevi Cumhurbaşkanı ünvanıyla yine aynı arkadaşımıza, bu yeteneksiz arkadaşımıza verdiniz.

Bu nedenle şimdiye kadar tekrar olarak hakkımda göstermiş olduğunuz sevgi ve içtenlik ve güveni, bir kez daha göstermekle yüksek değerbilirliğinizi doğrulamış oluyorsunuz. Bundan dolayı büyük Heyetiniz’e bütün ruh içtenliğimle teşekkürlerimi sunarım.

Efendiler! Asırlardan beri doğuda haksızlığa ve zulme uğrayan milletimiz, Türk Milleti, gerçekte doğal huylardan temizlenmiş kabul ediliyordu. Son senelerde milletimizin fiilen gösterdiği yetenek, akıllık, anlayış, kendi hakkında kötü fikir besleyenlerin ne kadar dikkatsiz ve ne kadar araştırmadan uzak, dış görünüşlere bakan insanlar olduğunu pek güzel ispat etti. Milletimiz, sahip olduğu kalitelerini ve değerliliğini hükûmetinin yeni ismiyle medeniyet dünyasında daha çok kolaylıkla göstermeye başarılı olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti, dünyada işgal ettiği konuma lâyük olduğunu eserleri ile ispat edecektir. Arkadaşlar, bu yüce kuruluşu oluşturan Türk milletinin son dört sene sürecinde kazandığı zafer, bundan sonra da birkaç katı olmak üzere, belirtilerini gösterecektir. Ben kazandığım bu güvene layık olmak için pek önemli gördüğüm noktadaki gerekliliği bildirmek zorundayım. O gereklilik, Yüce Heyetiniz’in şahsım hakkındaki güveninin, desteğinin devamıdır. Ancak bu şekilde ve Allah’ın yardımıyla, şahsımıza yönelttiğiniz ve yönelteceğiniz görevleri iyi yapmaya başarılı olabileceğimi ümit ederim. Daima saygıdeğer arkadaşlarımla ellerine, çok içten ve sıkı bir şekilde yapışarak onların şahıslarından kendimi bir an bile ayrı görmeyerek çalışacağım, milletin sevgisini daima dayanma noktası kabul ederek, hep beraber ileriye gideceğiz. Türkiye Cumhuriyeti mutlu, başarılı ve muzaffer olacaktır.”¹⁵

Cumhuriyetin ilanıyla milli egemenlik ilkesi uygulanmış ve kademe kademe bütün vatandaşların katıldığı demokratik siyasî bir rejime dönüşmüştür. Atatürk inkılâplarının en büyüğü; millî egemenliğe dayalı, tam bağımsız, millî, çağdaş ve lâik Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıdır.

29 Ekim 1923 tarihi; Avrupa’nın hasta adam dediği ve doğu sorunu adı altında mirasının paylaşılmaya çalışıldığı yarı bağımsız Osmanlı İmparatorluğu’ndan tam bağımsız Türkiye

¹⁴ Giritli, a.g.m., s.800.

¹⁵ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s.581.

Cumhuriyeti'ne geçişi ifade eder. Atatürk'ün savunduğu temel ilkelerden biri tam bağımsızlık, diğeri de milli egemenliktir. İzmir İktisat Kongresi'ni açış konuşmasında söylediği gibi, "Bir devlet ki kendi tebasına koyduğu vergiyi yabancılara koyamaz, gümrük resimlerini düzenlemekte yasaklanmış ve yabancılar üzerinde yargı hakkını uygulamaktan yoksun ise, böyle bir devlete bağımsız denilemez."

Cumhuriyet ile kişi egemenliğinden milli egemenliğe geçilmiştir. Zaten çağdaş toplum ve devlete yakışan yönetim ancak milli egemenliğe dayalı yönetimdir. TBMM aslında saltanatın kaldırılmasından da önce 20 Ocak 1921 Anayasası ile milli egemenlik ilkesini açıkça ilân etmişti. Atatürk saltanatın kaldırılmasıyla ilgili görüşmelerde milli egemenlikle ilgili düşüncelerini şöyle açıklamıştı:

"Cihan tarihinde, bir Cengiz, bir Selçuk, bir Osman devleti tesis eden Türk milleti, bu defa doğrudan doğruya, kendi nam ve sıfatında bir devlet kurmuştur. Milli mukadderatını eline alarak, milli saltanat ve egemenliği bir şahusta değil, milletçe seçilmiş vekillerden meydana gelen mecliste temsil etmiştir. Kısacası yeni Türk devleti "eşhas devleti" değil, "halk devleti"dir. Milli egemenlik bütün kişisel yönetimlere karşıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nde tâcdâr(padişah,hükümdar) yoktur, diktatör yoktur ve olmayacaktır. Devletin başında tek bir kuvvet vardır o da milli egemenliktir."

Atatürk'ü Cumhuriyete yönelten sebeplerin başında; gençlik yıllarından itibaren modern bir Türk devleti ve modern bir toplum oluşturacak tek siyasal rejimin Cumhuriyet olduğuna inanmasıydı.¹⁶ Atatürk bu düşüncesini daha 1906 yılında Suriye'de bulunduğu sırada dile getirmekteydi. O sırada Atatürk'ün yanında bulunan arkadaşlarından Halil Bey Atatürk'ün bu düşüncesiyle ilgili hatırasını şöyle anlatmaktaydı:

"...velâdeti humayûn şenlikleri yapılyordu. Mustafa Kemal ile beraber donanmayı seyretmeğe çıkmıştık. Birden kolumu tuttu:

-Halil, dedi, bir adam için böyle donanma yapmak budalalık değil mi?

Zaten mimli olduğumuz için gayri ihtiyarî etrafıma baktım. O hiç aldırmadan devam etti:

-Bir millet kendi kurtuluşu için şenlik yapabilir. Nihayet kendisine büyük hizmetler etmiş bir adam için de şenlik yapabilir diyelim. Fakat hanedanı Âli Osman için de kazara bazıları memlekete hizmet etti diye onun nesline neden donanma yapılsın. Padişah dünyaya gelmekle memlekete hayırlar mı geldi.

Ben bu kadar sıkı altında etrafımızda zaptiyeler dolaşırken, bu kadar cesur konuşmaktan ürkmüştüm. Fakat Mustafa Kemal devam etti:

-Padişah da kim oluyormuş. Padişahlık da ne demekmiş..

Ben:

-Peki memleketi nasıl idare edeceğiz. Sultan Hamid fenadır seninle beraberim. Ama o giderse gene bir padişah lâzım;

Diyecek oldum fena halde kızdı:

¹⁶ Giritli, a.g.m., s.800-802.

-Neden mutlaka padişah fikrine saplanıyorsun, Halil diye bağırırdı. Cumhuriyet yaparız.”¹⁷

Cumhuriyet aynı zamanda, Atatürk'ün ve Türk Milleti'nin karakterine çok uygundur. “Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük ecdadımın en kıymetli mirasından olan istiklâl aşkıyla yaratılmış bir adamım. Bu sebeple milli istiklâl bence bir hayat meselesidir” diyen Atatürk, özgürlük ve bağımsızlık için en uygun idare olan Cumhuriyet'i, özgürlük ve bağımsızlığına son derece düşkün olan Türk Milleti'nin tabiatına da uygun görmekteydi.¹⁸ Atatürk bu düşüncesini Cumhuriyet'in birinci yıldönümü dolayısıyla 31 Ekim 1924 tarihinde Vakit gazetesi muhabirine verdiği demeçte şöyle ifade etmişti:

“Türk milletinin huy ve geleneğine en uygun olan yönetim, Cumhuriyet yönetimidir. Bir yıllık yaşam, bu gerçeği bütün açıklığıyla doğrulamıştır. Türk milleti egemenliğini en kapsamlı biçimde belirleyen yeni yönetime kavuşuncaya kadar sürekli varolan siyasî kurumlara yabancı kalmıştır. Bunda ne kadar haklı olduğunu anlamamış kimse yoktur sanıyorum. Çünkü, geçmişin kurumları başından sonuna kadar milletin başında yumruk tutan bir sürü zorbalı kadrosundan başka bir şey değildir.

Cumhuriyetin ilk yılı beklediğimiz faydayı tamamen vermiş midir? Ülke o kadar yıkık, millet o kadar yıpranmış bir duruma getirilmiştir ki, uzun bir geçmişin açtığı bu yaraları bir yıl kadar kısa bir zamanda Cumhuriyet yönetiminin de tamamen kapatabilmesine elbette imkân olamazdı. Ancak, Cumhuriyetin faydaları bütün ülkenin ufuklarında herhâlde güçlü umutlar verebilecek kadar nurludur. Bu, ülkenin en kuytu köşelerinde bile kolaylıkla gözlenebilir.

Geçmişin dikkatsizlikleri, paslı tembelliği, Türk halkının aklından silinmiş olduğundan kuşku ve kararsızlığa yer yoktur. Ulaştığımız mutlu durumdan bir adım geriye gitmek, kimsenin söz konusu etmeye dahi yetkisi olmadığı kesin bir gerçektir.

Türkiye'de Cumhuriyet vardır ve Cumhuriyetseverler vardır. Bu kutsal varlıkları yıkıcı unsurlar artık Türkiye havasını-zehirlemeden-soluyamazlar.”¹⁹

Atatürk'ü Cumhuriyet'e yönelten bir diğer önemli neden de; Cumhuriyet'in en ileri devlet ve hükümet şekli olmasındandır. Cumhuriyetin başlıca özelliği Millet Egemenliğine dayanması, demokrasiyi sistem olarak benimsemesidir. Her demokratik rejim Cumhuriyet olmamakla birlikte, demokrasinin en gelişmiş şekli Cumhuriyet'le sağlanır.

Atatürk, Cumhuriyet'i “Halk Hükûmeti” olarak da adlandırmış “*Halk Hükûmeti, hâkimiyeti tamamen halka veren ve halk için çalışan hükûmettir*” demiştir.²⁰ Bu düşüncesini 14 Ekim 1925'te İzmir Belediyesi'nce şerefine verilen yemekte ileri gelenlere şöyle açıklamıştır:

“Arkadaşlar, en büyük felâketleri hazırlayan bir geçmişte, çok derin geçmişlerde bile Türk milletini benliğinden çıkararak bir kuruluş vardı ki, ona devlet ve hükümet teşkilâtı derlerdi. Millet, hükümet teşkilâtının görünüşte esiri idi. Bu onun görünüşü idi. Halbuki Türk, esaret kabul etmeyen bir millettir, Türk milleti esir olmamıştır.

¹⁷ Egeli, a.g.e., s.40,41.

¹⁸ Giritli, a.g.m., s.802.

¹⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s.637,638.

²⁰ Giritli, a.g.m., s.802.

Yalnız hükûmet başka bir durumda kalmış; millet de hükûmete ilgisiz ve ondan nefret eder bir duruma gelmiştir. İşte bunun için çok felâketler oldu. Fakat bunların maddî görüntüleri devlet, hükûmet teşkilâtları üzerinde oldu. Yok olan devletler idi ve devlet ölmüştür. Fakat Türk milleti görüyorsunuz ki, daha kuvvetli, daha şerefli olarak yaşamakta devam ediyor. Bugünkü hükûmetimiz, devlet teşkilâtımız doğrudan doğruya milletin kendi kendine, kendiliğinden yaptığı bir devlet ve hükûmet teşkilâtıdır ki, onun ismi Cumhuriyettir. Artık hükûmet ile millet arasında geçmişteki ayrılık kalmamıştır. Hükûmet millettir ve millet hükûmettir. Artık hükûmet ve hükûmettekiler kendilerinin milletten ayrı olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu tamamen anlamışlardır.”²¹

Atatürk’e göre; medeniyet dünyasının çağdaş yönetimi Cumhuriyet’tir. Cumhuriyet insanca yaşama düzenidir. Atatürk’ü Cumhuriyet’e yönelten nedenlerden biri de insanları mutlu kılacak özgür ve adil bir düzenin ifadesi olmasıydı.²² Atatürk bu düşüncesini 1 Kasım 1929 tarihinde TBMM’ni açarken şöyle ifade etmişti:

“...Cumhuriyetin iç siyaseti, vatandaşın hayatını, hiçbir baskı ve saldırganlık etkisinde bırakmaksızın sağlayabilmektir.”²³

Atatürk’e göre Cumhuriyet fazilet(iyilik, iyi huy, erdem)’e dayalı bir yönetimdir. Atatürk “Cumhuriyet fazilettir” sözüyle Cumhuriyet’i fazilet düzeni olarak tanımlamış ve Cumhuriyet’in fazilet ve adalet sayesinde bütün millete ait olacağını dile getirmiştir.²⁴ Atatürk bu düşüncesini 14 Ekim 1925 tarihinde İzmir Kız Öğretmen Okulu’nda öğrencilerin “Cumhuriyet nedir ve sultanlıktan farkı nedir?” sorusuna verdiği cevapta şöyle ifade etmiştir:

“Cumhuriyet ahlâk erdemine dayanan bir idaredir. Cumhuriyet fazilettir. Sultanlık korku ve tehdide dayanan bir idaredir. Cumhuriyet idaresi erdemli ve namuslu insanlar yetiştirir. Sultanlık korkuya, tehdide dayandığı için korkak, alçak, rezil insanlar yetiştirir. Aradaki fark bunlardan ibarettir.”²⁵

Siyasi anlamda fazilet, devlet ve siyaset adamlarında bulunması gerekli nitelikleri kapsar. Atatürk’ün sözleri ile “yapmak iktidarında olmadığımız işleri uyuşturucu, oyalayıcı sözlerle yaparız diyerek, millete karşı gündelik siyaseti takip etmek prensibimiz değildir. Memleket mütesâid(yükselen) bir birliğe muhtaçtır, alelade politikacılarla milleti parçalamak ihanettir. Bizim en büyük kuvvetimizi, bugün de yarın da dürüst, açık bir siyaset ve sözlerimize bağlılık teşkil edecektir.”

Cumhuriyet’in temel niteliklerini destekleyen değerlerden biri de, Türk toplumunu çağdaş ve uygar bir düzeye getirme hedefine yönelik gelişme ve değişime açık oluşudur. Atatürk, 30 Ağustos 1925 tarihinde Kastamonu’da yaptığı bir konuşmada “Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti Halkını tümüyle çağdaş ve uygar bir toplum haline getirmektir” demiş ve 1 Kasım 1937 tarihinde TBMM’ni açış konuşmasında “Büyük davamız en uygar ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelelerinde temelli bir büyük inkılâp yapmış olan Türk milletinin dinamik idealidir” demiştir.

²¹ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s.675.

²² Giritli, a.g.m., s.802,803.

²³ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s.748.

²⁴ Giritli, a.g.m., s.804.

²⁵ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s.676.

Atatürk, bir başka konuşmasında; “İlerlemeyi, yükselmeyi ve asrın icabını seven ve isteyen güzide bir halkımız vardır. Türk’e müsbet bir şey veriniz bunu reddetmesi mümkün değildir. Halkın, karanlığı aşmak ve refah ile iyiliğe varmak arzusu, el ile tutulacak kadar açıktır. Cumhuriyet’in eli bu arzuyu tutmuştur.” diyerek Cumhuriyet idaresinin halkın ilerleme isteğini yerine getirmesi gerektiğini ve uygar olmak için yenileşmenin şart olduğunu ortaya koymuştur.²⁶

Atatürk’ün cumhuriyet ile ilgili sözleri, bir bakıma Türkiye’deki Cumhuriyetçiliğin temel belirleyici kaynağını ve çerçevesini oluşturmaktadır.

Atatürk’ün, cumhuriyeti devletin siyasî rejimi olarak seçmesinin ilk sebebi, çok uzun süreden beri cumhuriyetin özlemini duymuş olmasındandır. Atatürk gençlik yıllarında, Türkiye’yi modern devlet ve modern toplum olarak gerçekleştirecek tek siyasî rejimin cumhuriyet olduğu inancındadır.

Cumhuriyet, Atatürk’ün ve Türk milletinin karakterine uygundur. Cumhuriyet, hürriyet rejimidir, hürriyetlerin en iyi korunduğu ve savunulduğu bir siyasî düzeni ifade eder.

Atatürk, “Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük ecdadımın en kıymetli mirasından olan istiklal aşkı ile yaratılmış bir adamım. Ben yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple millî istiklâl bence bir hayat meselesidir” demekle, cumhuriyetin iki temel dayanağını dile getirmiştir. Atatürk’ün değerlendirdiği özgürlük ve bağımsızlık için en uygun ortam cumhuriyettir.

Atatürk’e göre, “Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir.” Cumhuriyetin ilk özelliği, millet egemenliğine dayanması, demokrasiyi sistem olarak benimsemesidir. Her demokratik rejim cumhuriyet olmamakla beraber, demokrasinin en gelişmiş şekli, en ileri hüviyeti ile görünümü cumhuriyetle sağlanır. Atatürk’e göre;

“Demokrasi prensibinin en asrî ve mantikî tatbikini temin eden hükümet şekli cumhuriyettir.”

Cumhuriyet, millet egemenliğini belirleyen ve millet egemenliği ile bağdaşabilen tek rejimdir. Türk Milleti için bundan daha güvenli, daha doğru bir yol olamaz. Atatürk, egemenliğin millete ait olduğu görüşünü işlemekle ve bu görüşü yeni Türk devletinin temel taşı yapmakla milli devletin devlet ve hükümet şeklinin de cumhuriyet olacağını ortaya atıyordu.

Atatürk’e göre, “Halk hükümeti, hâkimiyeti tamamen halka veren ve halk için çalışan bir hükümettir”. Atatürk’ün bu tanımı demokrasiden başka bir şey değildir. Halk hükümeti halkın saadeti ve refahı için çalışan ve egemenliği kayıtsız şartsız millete veren hükümettir. Bu hükümet düzeni daha sonra Cumhuriyete yönelmiştir.

Atatürk’e göre cumhuriyet, “milletin yüksek siyasî ve iktisadî müessesesidir. Asrî bir cumhuriyet kurmak demek, milletin insanca yaşamasını bilmesi, yaşamın neye bağlı olduğunu öğrenmesi demektir.”

Atatürk, 14 Ekim 1925’te İzmir’de yaptığı konuşmasında, cumhuriyetin milletin kendi istek ve arzusu ile oluştuğunu belirtmiş ve cumhuriyetin ilanı ile hükümet ile millet arasında

²⁶ Giritli, a.g.m., s.804,805.

ayrılık kalmadığını dile getirmiştir. “Artık hükümet ile millet arasında mazideki ayrılık kalmamıştır. Hükümet millettir ve millet hükümettir. Artık hükümet mensupları kendilerinin milletten gayri olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu anlamışlardır.”

Cumhuriyet bir anlamda devleti, devlet iktidarını ifade etmektedir. Atatürk, 1 Kasım 1929’da TBMM’nin açılış konuşmasında cumhuriyeti devlet gücü olarak görmüş ve şöyle demiştir:

“Cumhuriyetin dahilî siyaseti vatandaşın yaşayışını hiçbir nüfus ve tasallutun (saldırma) tesirine bırakmaksızın temin etmektir. Bu siyaset, dikkatle takip olunmaktadır.

Bu hususta Cumhuriyet jandarma ve zabıtasının hizmet ve fedakârlığı yüksek takdirinize layıktır.”

Cumhuriyet, devlet şekli, biçimi olduğu kadar uygulanan siyasî rejimin adıdır. Aynı zamanda Türk İnkılâbını da ifade eder. En ileri ve en gelişmiş devlet şeklidir.²⁷

Atatürk, 1 Kasım 1929 tarihindeki TBMM’ni açış konuşmasında, Cumhuriyet’i “Devlet Gücü” olarak görmüş ve “Cumhuriyet’in iç siyaseti, vatandaşın yaşamını, hiçbir nüfuz ve saldırmanın tesirinde bırakmaksızın sağlamaktır” diyerek, cumhuriyet jandarma ve zabıtasının, yani güvenlik kuvvetlerinin hizmet ve fedakarlığını övmüştür.

Atatürk, 1 Kasım 1933 tarihindeki TBMM’ni açış konuşmasında ise Cumhuriyet’i “Devlet şekli” olarak ele almıştır ve “Bu sene Cumhuriyet’in 10.Yılımı kutlamakla bahtiyar olduk. Millet geçen 10 senelik Cumhuriyet eserlerini, topluca gözden geçirdi ve gerçekten sevinmeye ve övünmeye hakkı olduğunu gördü” demiştir.²⁸

Bir takım diktatörlerin, iş başına geldiği bir ortamda Mustafa Kemal Atatürk’ün, “tarihte demokrasi ruhuyla doğmuş insan Türk’tür”, düşüncesi ile ayrıca onuncu yıl Nutuk’unda: “Türklüğün unutulmuş medeni vasfı yeni bir güneş gibi doğacaktır”, diyerek millete olan büyük güvenle kendi ülkesinde demokrasi denemeleri yapmıştır. Ulusuna demokrasi ilkelerini göstermiştir.

Atatürk, kuldan birey bireyden yurttaş yurttaşlardan da ulus oluşturmuştur. O ulus, kendi egemenliğine sahip çıkmış, çünkü kendi özgür düşüncesini istediği gibi ifade edebilecek egemenliğine sahip çıkmış ve onu daha çağdaş bir demokrasi rejime götürmüş ve bunun adı tam demokratik bir Türkiye Cumhuriyeti olmuştur.²⁹

Atatürk, Cumhuriyet’in halk tarafından daha iyi öğrenilebilmesi için her fırsatta halkın arasına karışmış ve aksayan yönleri tesbit ederek çözüm yolu bulmaya çalışmıştır. Atatürk 1936 yılında yine böyle bir gezi için dışarı çıkmıştı. Bu gezi sırasında Atatürk akşam güneşi altında çift süren Halil Ağa ile karşılaşmıştır. Tarlayı süren Halil Ağa çiftinin bir yanında öküz, bir yanında merkep vardı. Atatürk Halil Ağa ile sohbet etmiş ve bu sohbet sırasında Halil Ağa’nın

²⁷ Güner, a.g.m., 46,47.

²⁸ Giritli, a.g.m., s.803.

²⁹ Kemal Arı, “Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi”, **Belgi Dergisi**, Sayı:7, Kış 2014/1, s.961.

öküzlerinden birinin vergi memurları tarafından satıldığını öğrenmiştir. Bu konuşma sırasında hiçbir görevlinin Halil Ağa'nın durumuyla ilgilenmediği anlaşılmıştır.

Atatürk köylü Halil Ağa ile konuştuğuktan sonra Köşke dönmüştür. Yolda Nuri Conker'e şöyle demiştir:

-Yahu çocuk, şu Halil Ağa'nın vergi borcu yüzünden öküzünü satmışsınız, merkeple çift sürüyor, hâlâ da Devlet Baba diyor. Ne mübarek ulus bu ulus!..

Atatürk Florya Köşkü'ne geldikten sonra yavere İstanbul'daki tüm milletvekillerini, Vali Muhittin Üstündağ'ı, Başbakan İsmet İnönü'yü çağırılmış, ayrıca Halil Ağa'yı da köşke getirmiştir.

Halil Ağa ile o gün konuştuklarını misafirlerin önünde tekrar konuşan Atatürk şunları söylemiştir:

- ...Şimdi bak beni dinle Halil Ağa! Seni bu kadar üzüşümün nedeni, şunu anlatmak içindi. Şu gördüğün altı Bey, hükümet...Yani, biri Başbakan, ötekileri de Bakan!.Yurda göz kulak olacak, işleri evirip çevirecekler diye bu makama getirilmişler. Bir yasa gerekti mi,bu Baylar, hemen sıvanırlar, İsviçre'den mi olur, İtalya'dan mı olur, Fransa'dan mı, velhasıl neredense, bir yasa buluştururlar, Türkçeye çevirtirler, sonra basıp imzayı, gönderirler Büyük Millet Meclisi'ne...Büyük Millet Meclisi dediğim de, şu alt baştan senin yanına kadar olan Baylar. Yasa gelir bunlara, bunlar da "Hükümet elbette incelemiş, gereğini düşünmüştür, benim ayrıca zorlanmama gerek yok" diye, kaldırırlar parmaklarını, olur sana bir yasa!..Ama sonra bir vergi memuru gelir, Halil Ağa'nın öküzünü çeker satar vergi borcundan. Halil Ağa da tarlasını bir yanda merkep, bir yanda öküz, ırgalana ırgalana sürmeye çalışır. Ama üretim düşürmüş, ekim zorlaşmış kimin umurunda!..Sonra ben bunları görürüm, içim kan ağlar, işitirim, tasalanırım...

Atatürk Halil Ağa'yı gönderdikten sonra misafirlerine dönerek şunları söylemiştir:

-Efendimizin halini gördünüz mü Baylar? Devlet, size böyle davransa, ne yaparsınız? Mübarek ulus bu adam, bu ulus!..Şimdi onun karşısında "adam olmak" bize düşüyor!..

-Halil Ağa'nın öküzünü satıp üretimi aksatan yasayı ya biz yanlış yaptık, ya da bizim yaptığımız yasa, yanlış yorumlanarak Halil Ağa'nın öküzünü satıyor. İkisi de bence bir...Böyle bir yasa yaptıksa, yurt çıkarlarına aykırıdır, nasıl yaparız?.Eğer yaptığımız yasa böyle yorumlanıyorsa, hükümet nasıl bir yönetim içindedir? Sonra unutmayın ki olay İstanbul'da geçiyor. Bunun Van'ı var, Bitlis'i var, kıyı bucak ilçesi var; acaba oralarda neler oluyor?. Bu çark iyi dönmüyor beyefendiler!.

Konu hakkında ilgililerin görüşlerini aldıktan sonra konuşmasına şöyle devam etmiştir:

-Ben de parmağımı buraya basıyorum. Biz Cumhuriyet'i süs olsun diye yapmadık. Toplumdan yana bir yönetim kurmak için yaptık. Hükümetin müfettişleri var, valileri var, kaymakamları var, bunlar Halil Ağa'nın öküzünü vergi borcundan satıyorlar. Yaptıklarının ne demek olduğunu elbette bilmeleri gerekli...Bunlar, size hiçbir şey söylemiyor, Halil Ağa'nın öküzünü satıp vergi gelirini şişkin göstermeye çalışıyorlar!..Hadi bunları bırakalım, milletvekili arkadaş-

larımız var. Yolluk alıyorlar, toplumla, halkla konuşuyorlar, bunlar da size bir şey söylemiyor. Bir parti örgütümüz var, halkın içinde dirsek dirseğe yaşamaları gerekli, onlar da yurdun zararına olan böyle bir uygulamadan söz etmiyorlar..Ne demektir bu?..Bizim toplumla beraber ve toplum için değil, topluma rağmen bir sistem kurduğumuzu sanmaktır! Asıl üzüldüğüm, parmak bastığım yer burası!..Biz Cumhuriyet'i anlatamamışız Baylar, bundan bu çıkıyor!..

Cumhuriyet'in ne olduğunu anlatmak zorundayız. Hükümetin ve partinin görevi budur! Siz ikisinin de Başkanısınız Başbakan Paşa! İnsan kapasitesi ömrünü de kesinlikle kabul etmiyoruz. Cumhuriyet'ten bu yana onüç yıl geçti. O gün okula başlayanlar, bugün üniversitelerde öğrenim yapıyor. Ortaokullarda olanlar, bugün ya devlet kadrosundadır, ya da parti kuruluşunun bünyesi içinde...Bunlar, cumhuriyet'in her tehlikeye karşı savunucusu değiller mi? Peki neredeler? Ya bunlara Cumhuriyet'i anlatamadılar, ya da daha kötüsü, bunlar da eyyamcı oldular!

Yaptığımız devrimlerin yaşaması, bilinçli bir Cumhuriyet ve Devrim kuşağının yetiştilmesine bağlıdır. Halil Ağa'ların başına gelenler, hükümete ve Büyük Millet Meclisi'ne ulaşmıyorsa, tehlike var demektir!³⁰

Bu olayda da gördüğümüz gibi Atatürk, her fırsatta Cumhuriyeti halkına anlatmaya çalışmıştır. Bulduğu toplantılar ve davetler de bu amacını gerçekleştireceği yerlerden olmuştur. Atatürk, hayatının son dönemlerinde bir akşam Çankaya'da yine böyle bir davet vermekteydi. Davetliler arasında değişik zümrelere ve seviyelere mensup insanlar vardı. Söz arasında hazır bulunanlardan birisi, bir doktor:

-Cumhuriyet devrinde bu olamaz.

Gibi bir cümle sarfetti. O zaman Atatürk, şu soruyu sordu:

-Cumhuriyet ne demektir?

İlk cevaplar, yurtbilgisi kitaplarındaki basmakalıp tariflerin çerçevesindeydi. Atatürk:

-Aman efendim bu dedikleriniz her kitapta yazar. Hepimiz bunu biliriz, fakat ben sizin şahsî anlayışınızı öğrenmek istiyorum. Sorumu biraz daha açayım.

-Cumhuriyetten biz ne bekliyoruz?

Birçok cevap verildi, herkes bir şeyler anlattı. Atatürk:

-Bayanlar, baylar dedi; görüyorum ki, çoğunuz Cumhuriyetin herhangi bir vatandaşın, daha doğrusu en lâyük vatandaşın Cumhurbaşkanlığına seçilmesi, seçilebilmesi gibi en açık anlamı üzerinde duruyorsunuz. Gerçekte de bunun büyük bir anlamı vardır. Bu anlamı daha açık bir kelime ile ifade edelim:

“Cumhuriyet demek imkân demektir.”

³⁰ Atatürk, C:5, Yazılanlar, Derleyen: Muhterem Erenli, s.211-233.

Evet bayanlar, baylar Cumhuriyet imkân demektir. İstiklâli en iyi şartlarla muhafazaya imkân Cumhuriyetle mümkündür. Sade son bir asır içinde Türkiye’de devlet başkanları mevki-lerini korumak endişesiyle iki defa yurttan yabancı kuvvetleri kendilerine destek etmişlerdir. İkinci Mahmud, mevkiinin elinden gideceği korkusuyla Hünkâr İskelesi anlaşmasını yapmış, Rusları çağırmakta tereddüt etmemiştir. Vahdettin hikâyesini hepimiz yaşadık, biliyoruz. Cumhuriyette devlet başkanı her şeyden evvel kendi mevkiinin geçici olduğunu bilerek o mevkiye çıkar. Lâyık kaldıkça o mevkide oturur. İmkân ancak onun kıymeti ile kendini gösterir.

Cumhuriyet imkân demektir..Çünkü iç hürriyetin de en büyük imkânı Cumhuriyetle gerçekleşir. Fakat diyeceksiniz ki, dünyada adı Cumhuriyet olan diktatörlükler de vardır. Evet, fakat bütün bu şekiller geçicidir. Cumhuriyet sâde adile bile kişi hürriyetini aşıl原因an sihirli bir aşırıdır. Görülecektir ki, Cumhuriyet imkânları olan her memleket hürriyet dâvasında er geç başarılı olacaktır. Cumhuriyet, kendisine bağlı olanları en ileri zirvelere götüren imkânları verir. İstiklâl ve hürriyetine sahip olan milletler ilerleme yolunda imkânlarla sahip demektirler. O halde Cumhuriyet her sahada ilerlemenin de en açık teminatıdır. Cumhuriyeti bu anlamıyla ve bu kapsamıyla anlamak lâzımdır.

Aynı akşam söz diktatörlüğe gelmiş ve Atatürk orada bulunanlara şu hatırasını anlatmıştır:

-İstanbul’da bir baloda idim. Sarı saçlı bir delikanlı gelip karşıma dikildi. Adı ya Ekrem yahud da Kenan olacak...Bir balo için aşırı sayılacak lâubaliliklerle etrafındakilerin dikkatini çekmiş olacak, bir aralık ortadan uzaklaştırıldıklarını hissettim. Halbuki, onunla konuşmak da istiyordum. Nihayet, döndü dolaştı bir fırsatını buldu gene karşıma çıktı. Bana düpedüz: “Size diktatör diyorlar doğru mu” dedi. Ona şu cevabı verdim:

Ben diktatör olsaydım sen bana bunu soramazdın. Bir takım inkılâp zaruretile bir takım yenilikleri kabul ettirmeğe çalışan adam diktatör değildir! Diktatör, tesamühü(hoşgörüsü) olmayan adamdır. Diktatör kendi düşüncelerine aykırı fikir söyleyenlere kin güden adamdır. Bunun haricinde diktatörlük, tehlike, inkılâp fevkalâde zamanlarda lâzım bir demokrasi müessesesidir. Demokrasi tarihinde böyle geçici diktatörlüklere sık sık tesadüf edilir. Benim, on beş senedir, bazı fikirleri bu memleket hayırına kabul ettirmek için sarfettiğim gayretlerde hiçbir şahsi endişe yoktur. Benim, belki demokrasinin anladığı mânada diktatörlüğe benzer, hareketlerim görülmüştür. Fakat, Tiran asla olmadım.³¹

Cumhuriyetin dayanağı olan Milli Egemenlik kavramına büyük önem veren Atatürk, Cumhuriyetle bağdaşmayan diktatörlük, tiranlık gibi kavramlara karşı çıktığı gibi yine Cumhuriyet rejimiyle bağdaşmayan ömür boyu Cumhurbaşkanlığı fikrine de karşı çıkmıştır.³²

Atatürk Cumhuriyet idaresinde vatandaşların eşit haklara sahip olduğunu düşünmüş ve toplumda kadın erkek eşitliğini sağlamak amacıyla 5 Aralık 1934 tarihinde Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesini sağlamıştır.³³

³¹ Egeli, a.g.e., s.44-46.

³² Giritli, a.g.m., s.803.

Atatürk Cumhuriyet idaresini halka uygulamalı olarak da anlatmıştır. Atatürk, 5 Temmuz 1933 tarihinde Ankara'daki Ziraat Bankası merkezindeki Cumhuriyetin onuncu yıldönümü münasebetiyle düzenlenen baloya katılmıştır. Baloda yeralan İhsan Sabri Çağlayangil bu tarihi günle ilgili hatırasını şöyle anlatmıştır:

...Fakat salon çok kalabalık. Kalabalık, kapının önüne kadar taşmış.

Sandalyeyi getirdiler. Gazi, çıktı sandalyeye, dedi ki:

-Arkadaşlar; ben sizinle konuşmağa geldim. Görüyorum ki, siz de benimle konuşmak istiyorsunuz. Bu kadar kalabalığın birbiriyle konuşmasına "Meclis" derler. Meclis de reissiz olmaz. Bir reis seçelim de onun riyaşetinde düzenli konuşalım.

-Reis sizsiniz, sizsiniz diye bağırdılar, balodakiler.

-Oo, olmaz! Demokrasi var, seçim lâzım. Beni aday gösteriyorsanız, reye koyarız.

-Gösteriyoruz, gösteriyoruz sesleri.

-Peki, benim reisliğimi kabul edenler, ellerini kaldırsın.

Herkes kaldırdı.

-Haa, şimdi oldu. Beni reis yaptınız. Yetki kazandım. Öyle ise sağ taraf üç adım geriye. Sol taraf üç adım geriye kumandasını verdi.

Gazi ilerledi. Yanında Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey, Seryaver Rusuhi vardı. Salih Bozok, Cevat Abbas. Ortaya bir masa koydular. Koltukları getirdiler. Oturuldu. Gazi, dedi ki:

-Konuşmanın âdabı var. Şimdi konuşmak istiyorsanız, söz istersiniz. Karşınızda bir sandalye koyarız. Konuşmak isteyen ortaya geçer, konuşur.

Birisi söz aldı. Bahriyeliydi sanırım:

-Ben yüzbaşıyım, Paşam. Siz yirmi dokuz yaşında Kolordu Kumandanıydınız. Gençtiniz, enerjiktiniz. Şimdi benim bir Filoya kumanda etmem için Albay olmam lâzım. Ellibeş yaşından evvel de Albay olamam. Ama o zamana kadar bende enerji kalmaz. Bunu düzeltmek lâzım değil mi?

Gazi'nin yüzü karıştı:

-Normal olanı, senin ellibeş yaşında Filo kumandanı olmandır. Anormal olan da, yirmidokuz yaşında Kolordu Kumandanı olmak. İnkılâp zamanlarının şartları ölçü olamaz. Yoksa bugün bizde olanların yaşında Başvekil(Başbakan) olunmaz, Hariciye Vekili(Dışişleri Bakanı) de.

Bahriyeli oturdu. Ondan sonra başka bir genç çıktı. Galiba, o zamanki Talebe Cemiyeti Reisiydi.

-Paşam! Benim size, sizden şikayetim var.

-Nedir?

Önce, bürokrasinin hâlâ sürüp gittiğini söyledi. Sonra da:

-Cumhuriyet güzel şey, ama, siz bize bir ideal vermediniz. Gençlik, ideal arıyor. Yaklaştıkça uzaklaşan yüce bir mefkûremiz olmalı bizim. Bize yol göstermek lâzım. Bizi mânen tatmin edecek hedefimiz olmalı.

Gazi, onu dikkatle dinledi:

-Arkadaşlarınız idealden bahsetti. Ama, bir Reiscumhur, gençleri teker teker toplayıp, "Sizin idealiniz budur" diyemez. Düşüncelerini Maarif Vekili(Milli Eğitim Bakanı)'ne söyler. O uygular...

Bazı sözler söyleyenler daha oldu. Sonra konuşma faslı bitti. Balo, eski halini aldı.

Gazi, idealden bahseden genci çağırttı. Genç geldi. Biz de oradayız. Dedi ki:

-İdealden bahsettiniz. Doğrudur. Her milletin gençliğine bir ideal lâzımdır. İdeal program değildir.

Dünya Türkleri bugün(Cumhuriyetin onuncu yılı), Türkiye'de yaşayan onbeş milyondan mı ibaret? Dünyanın her yerinde Türk var. Turancılık, Kızılmacılık yapalım, demek istemiyorum. Bugün bütün Türkleri, siyasi bir birlik altında toplayacak şartlar yok. Ama biz büyük bir milletiz. Neden kültürümüzü bütünleştirmeyelim? Bugün senin, benim konuştuğumuz Türkçe, niçin Türk soyundan gelen bütün toplumlarca rahat anlaşılmasın? Zaten ortak olduğumuz dilimize, tarihimize, edebiyatımıza sahip çıkmalıyız. Sözüün kısası, bir kültür birliğine gitmeliyiz.

Bizim Türk tarihi, Türk dili, Türk kültürü üzerinde araştırmalarımızın hedefi budur.

Bu konuşmaları bugün taşkın ve abartılı sayanlar, bunların ne kadar yararlı olduğunu yarı anlayacaklardır.

Kültür birliğini tamamlamış Türkiye, bir "Büyük Türkiye" olacaktır. Bu ideal, Türk gençliğine yetmiyor mu?³⁴

Atatürk Cumhuriyeti koruma görevini de bu ideali gerçekleştirecek olan gençliğe bırakmıştır. Bu düşüncesini 30 Ağustos 1924 tarihinde Dumlupınar Zaferi'nin İkinci yıldönümü nedeniyle yaptığı konuşmada şöyle ifade etmiştir:

"Gençler! Cesaretimizi destekleyen ve devam ettiren sizsiniz. Siz almakta olduğunuz eğitim ve anlayış ile, insanlık yüksek karakterinin, vatan sevgisinin, düşünce hürriyetinin en kıymetli örneği olacaksınız.

Ey yükselen nesil! Gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk, onu yükseltecek ve devam ettirecek sizsiniz."³⁵

Atatürk gençliğin Cumhuriyeti koruyacağına ve devam ettireceğine olan inancını Nutuk adlı eserinin sonunda gençliğe seslendiği gençliğe hitabe ile şöyle ifade etmiştir:

³⁴ Ahmet Bekir, Palazoğlu, **Başöğretmen Atatürk(1928-1938)**, Cilt:II, Ankara, 1991, s.778-780.

³⁵ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, s.614,615.

“Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyeti’ni, ilelebet(sonsuz kadar) muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin(varlığının) ve istikbalinin(geleceğinin) yegâne(biricik) temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek(yoksun bırakmak) isteyenler dahili(iç) ve harici(dış) bedhahların(kötülüğünü isteyenler) olacaktır. Bir gün, istiklâl ve Cumhuriyet’i müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin(durumun) imkân ve şerâitini(şartlarını) düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerâit, çok namüsaît(elverişsiz) bir mahiyette(nitelikte) tezahür edebilir(görünebilir). İstiklâl ve Cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali(benzeri) görülmemiş bir galibiyetin mümessili(temsalcisi) olabilirler. Cebren(zorla) ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil(fiili olarak) işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şerâitten daha elîm(acıklı) ve daha vahim(korkunç) olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet(doğru yoldan ayrılma, yoldan sapma) ve hattâ hıyanet(hainlik) içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri, şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin(memleketi ele geçiren saldırganların) siyasî emelleriyle tevhid edebilirler(birleştirebilirler). Millet, fakr ü zaruret(yokluk ve yoksulluk) içinde harap ve bîtap(bitkin) düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerâit(durum ve şartlar) içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve Cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!”³⁶

Atatürk, 1933 yılında Cumhuriyet’in 10.yılıni kutlarken, Türk inkılâbı ile Cumhuriyet’i eş anlamda değerlendirmiş ve “Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti’dir” demiştir. Atatürk, Cumhuriyete olan inancını, Cumhurbaşkanlığına seçilmesi dolayısıyla şöyle ifade etmiştir:

“Türkiye Cumhuriyeti cihanda işgal ettiği mevkiye lâyık olduğunu eserleri ile ispat edecek ve mesut, muvaffak ve muzaffer olacaktır.”

Cumhuriyet’in dayanağı Milli Egemenlik kavramına büyük değer veren Atatürk, gerçek anlamda Cumhuriyet ile bağdaşmayan ömürboyu Cumhurbaşkanlığı önerisine karşı çıkmış, Akşam Gazetesi başyazarına verdiği beyanatta Cumhurbaşkanlığı ile Başbakanlığın aynı kişide toplanamayacağını açıkça belirtmiş, bütün yetkilerin Cumhurbaşkanlığı’nda toplanmasını öngören Amerikan “Başbakanlık” sistemini hiç düşünmediğini ve bunun systemsiz ve kanunsuz olacağını vurgulayarak, Türk Anayasa sistemine bağlılığını dile getirmiştir.³⁷

Atatürk ilkelerinden birisi de Cumhuriyetçilik ilkesidir. Cumhuriyetçilik, devlet idaresinde milli egemenliği, milli iradeyi ve hür seçimi esas kabul eden ilkedir. Bu ilkenin yönetim biçimi ve siyasal rejim olarak ifadesi cumhuriyettir. Bu tarz yönetim, milli egemenlik kavramını en iyi temsil edecek, en iyi uygulatacak bir devlet şekli olup demokrasinin de en gelişmiş şeklidir. Dolayısıyla lâiklik, halkçılık, devrimcilik, devletçilik, ulusçuluk yanında yer alan cumhuri-

³⁶ Nutuk, Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan:Zeynep Korkmaz, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi yayınları, 2002, s.607,608.

³⁷ Giritli, a.g.m., s.803.

yetçilik en çok önem verilendir. Çünkü diğer ilkeler çağdaş bir cumhuriyet kurmanın yolları ve yöntemleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Türk milleti asırlar boyunca hâkimiyetini, kendi iradesini kullanmasına mani olan monarşi, oligarşi gibi rejimlerin acılarını çekmiş ve sonunda kendine en uygun yönetim şeklinin cumhuriyet olduğunu görmüştür. Cumhuriyet yönetiminde egemenlik bütünüyle millete aittir. Dolayısıyla, millet bu egemenliğini, kendi seçtiği temsilcileri aracılığıyla kullanmaktadır. Atatürk kuracağı cumhuriyetin ülkesini doğal ve tarihsel gerçeklere dayanarak kurmuştur. Dolayısıyla Anadolu halkının yapısını gözden uzak tutmamıştır. Anadolu halkının arasındaki tüm ırksal, sınıfsal ve düşünsel ayrıklara karşı çıkararak çizilen sınırlar içerisinde kendini Türk olarak kabul eden herkesi vatandaş kabul etmiş ve hepsine eşit değer vermiş ve ayrıcalıklı davranmamıştır. Yaklaşık beş altı yüzyıllık bir imparatorluğu kaldırıp, yerine yepyeni bir devlet kurarken gerçekleştirdiği en büyük inkılâp cumhuriyetçiliktir.

Atatürk, Cumhuriyet rejimi için yeni bir hukuk düzeni olması gerektiğini düşünmüştür. Cumhuriyeti her zaman demokrasi kavramı ile beraber ele almıştır. O'na göre cumhuriyet, demokrasi ile yönetilen devlet biçimidir. Dolayısıyla Atatürk Cumhuriyetin tanımını bile demokrasi ile yapacak derecede iki kavramı yan yana ele alırken, biçimsel olarak kurulan Cumhuriyet düzeninin yanısıra demokratik rejime de zamanla aşama aşama geçilmesini istemiştir.³⁸

Atatürk'ün hâkimiyet anlayışının bir diğer hususiyeti demokrasi kavramı ile birlikte değerlendirilecek olan cumhuriyetçiliktir. Zira cumhuriyet, millî hâkimiyet ve meclis üstünlüğü ilkelerine dayanmaktadır.

Atatürk cumhuriyeti, "...millî hâkimiyet mefkûresini (idealini) en iyi ve en emin surette temsil ve tatbik eder devlet şekli" olarak tanımlamaktadır.

I.ve II.Meşrutiyet tecrübelerine rağmen millî hâkimiyet anlayışı ilk defa Büyük Millet Meclisi'nin açılması ile gerçekleşmiştir. Millî hâkimiyetin ve meclisin üstünlüğü anlayışının kabulü ile 23 Nisan 1920'den itibaren bilfiil cumhuriyet ile idare olunmakta idi. Nitekim 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı da Abdurrahman Şeref Bey tarafından "*hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir dendiikten sonra kime sorarsanız sorunuz, bu cumhuriyettir. Yapılan iş doğmuş olan çocuğa adını koymaktan ibarettir*" demiştir.³⁹

Atatürk, Cumhuriyet idaresinde yöneticilerin hem askerlikle, hem de siyasetle ilgilenmelerini istememiştir. Bu yüzden isteyenlerin ya asker olarak görevlerine devam etmelerini ya da askerlikten istifa ederek siyasetle ilgilenmelerini istemiştir. Bu amaçla kendisi Cumhurbaşkanı olarak mareşallik görevinden istifa ederek Cumhurbaşkanlığı görevini sürdürmüş, İsmet İnönü de Tümgenerallik görevinden istifa ederek Başbakanlık görevine devam etmiştir.⁴⁰ Cumhuriyet-

³⁸ Neşe Çetinoğlu, "Cumhuriyet Kavramı ve Atatürk'ün Cumhuriyet Anlayışı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 80.Yılı Özel Sayısı**, Cilt:XIX, Sayı:56, Temmuz 2003, s.807,808.

³⁹ Gülmisâl Emiroğlu, "Atatürk'ün Millî Hâkimiyet Anlayışının Temel Vasıfları", **G.Ü.Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, 2014, s.116.

⁴⁰ B.C.A.30.11.01.00.32.15.2

tin ilanından sonra tüm Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına katılan Atatürk, rahatsızlığı nedeniyle 1938 yılındaki kutlamalara katılamamıştır.⁴¹

Atatürk'e göre Cumhuriyet fazilete dayalı bir yönetimdir. Atatürk bu sözüyle Cumhuriyet'i "Fazilet Düzeni" olarak tanımlamakta, Cumhuriyet'in fazilet ve adalet sayesinde bütün millete dayanacağını, bu olmazsa Cumhuriyet'in gerçekleşemeyeceğini anlatmıştır. Atatürk bu sözünü 14 Ekim 1925 tarihinde İzmir Kız Öğretmen Okulu öğrencilerine yaptığı bir konuşmada şöyle söylemiştir:

"Cumhuriyet Fazilettir. Cumhuriyet, faziletli ve namuslu insanlar yetiştirir."

Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerini destekleyen değerlerden biri de, Türk toplumunu çağdaş ve uygar bir düzeye getirme hedefine yönelik ve gelişme ile değişime açık olusudur. Atatürk, 30 Ağustos 1925'te Kastamonu'da yaptığı konuşmada *"Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti Halkını tümüyle çağdaş ve uygar bir toplum haline getirmektir"* demiş ve 10.Yıl Nutku'nda *"Milli Kültürün, her çığırda açılarak yükselmesini Türkiye Cumhuriyeti'nin temel direği olarak temin edeceğiz"* demiştir. Bu sözlerinin yanısıra, 1 Kasım 1937 tarihindeki TBMM'ni açış konuşmasında *"Büyük davamız en uygar ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir büyük inkılâp yapmış olan Türk milletinin dinamik idealidir"* sözleriyle Türk inkılâbının "statik" değil, "dinamik" olduğunu vurgulamıştır. Atatürk bir diğer konuşmasında, *"İlerlemeyi, yükselmeyi ve asrın icabını seven ve isteyen güzide bir halkımız vardır. Türk'e müsbet bir şey veriniz bunu reddetmesi mümkün değildir. Halkın, karanlığı aşmak ve refah ile iyiliğe varmak arzusu, el ile tutulacak kadar açıktır. Cumhuriyet'in eli bu arzuyu tutmuştur, diyerek, Cumhuriyet idaresinin halkın ilerleme isteğini yerine getirmesi gerektiğini ve uygar olmak için yenileşmenin şart olduğunu ortaya koymuştur."*⁴²

Sonuç olarak; cumhuriyet fikrini yetişme çağlarında benimseyen Atatürk, ülke işgale uğradığı dönemde işgalden kurtuluş için harekete geçerek Milli Mücadeleye başladığında sadece ülkeyi işgalden kurtarmayı değil, aynı zamanda padişahlık yerine cumhuriyet idaresinin kurulduğu yeni bir devlet kurmayı düşünmüştür. Atatürk, yaptığı mücadele ve çalışmalarla sadece askerlik alanında değil, devlet yöneticisi olarak da Türk Milletine önderlik etmiş ve millete layık olarak gördüğü cumhuriyet idaresini kurmuştur. Atatürk'e göre demokrasinin uygulandığı cumhuriyet rejimi Türk Milletinin ruhuna uygun olan ve milletini bulunduğu konumdan daha da ileriye götürecek bir yönetim biçimiydi. Atatürk'ün kurduğu cumhuriyet ve kurumları Türkiye'nin bugünkü gelişmişlik düzeyine ulaşmasında büyük rol oynamıştır. Bundan sonra da cumhuriyet idaresi sayesinde, büyük önder Atatürk'ün dediği gibi Türkiye Cumhuriyeti devletimiz ilelebet payidar kalacaktır.

⁴¹ B.C.A.30.18.01.02.85.94.7

⁴² Giritli, a.g.m., s.804,805.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri:

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi:

B.C.A.30.18.01.01.7.28.10

B.C.A.30.11.01.00.32.15.2

B.C.A.30.18.01.02.85.94.7

B.C.A.490.01.2.9.15.1

B.C.A.490.01.2.9.15.2

Kitap ve Makaleler:

ARI, Kemal, "Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi", **Belgi Dergisi**, Sayı:7, Kış 2014/1.

Atatürk, C:5, Yazılanlar, Derleyen: Muhterem Erenli, s.211-233.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Yay.Haz:Ali Sevim, İzzet Öztoprak, M.Akif Tural, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.

Çetinoğlu, Neşe, "Cumhuriyet Kavramı ve Atatürk'ün Cumhuriyet Anlayışı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 80.Yılı Özel Sayısı**, Cilt:XIX, Sayı:56, Temmuz 2003.

Duman, Selçuk, "Mustafa Kemal'de Cumhuriyet Düşüncesinin Doğuşu ve Cumhuriyetin Nitelikleri", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt:14, No:1, Mart 2006.

Egeli, Münir Hayri, **Atatürk'den Bilinmiyen Hâtıralar**, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kâğıtçılık Ltd.Şti., Güven Basımevi, İstanbul 1959.

Emiroğlu, Gülmisâl, "Atatürk'ün Millî Hâkimiyet Anlayışının Temel Vasıfları", G.Ü.Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 2014.

Giritli, İsmet, "Atatürk ve Cumhuriyet", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, C:XI, Sayı:33, Kasım 1995, s.799-807.

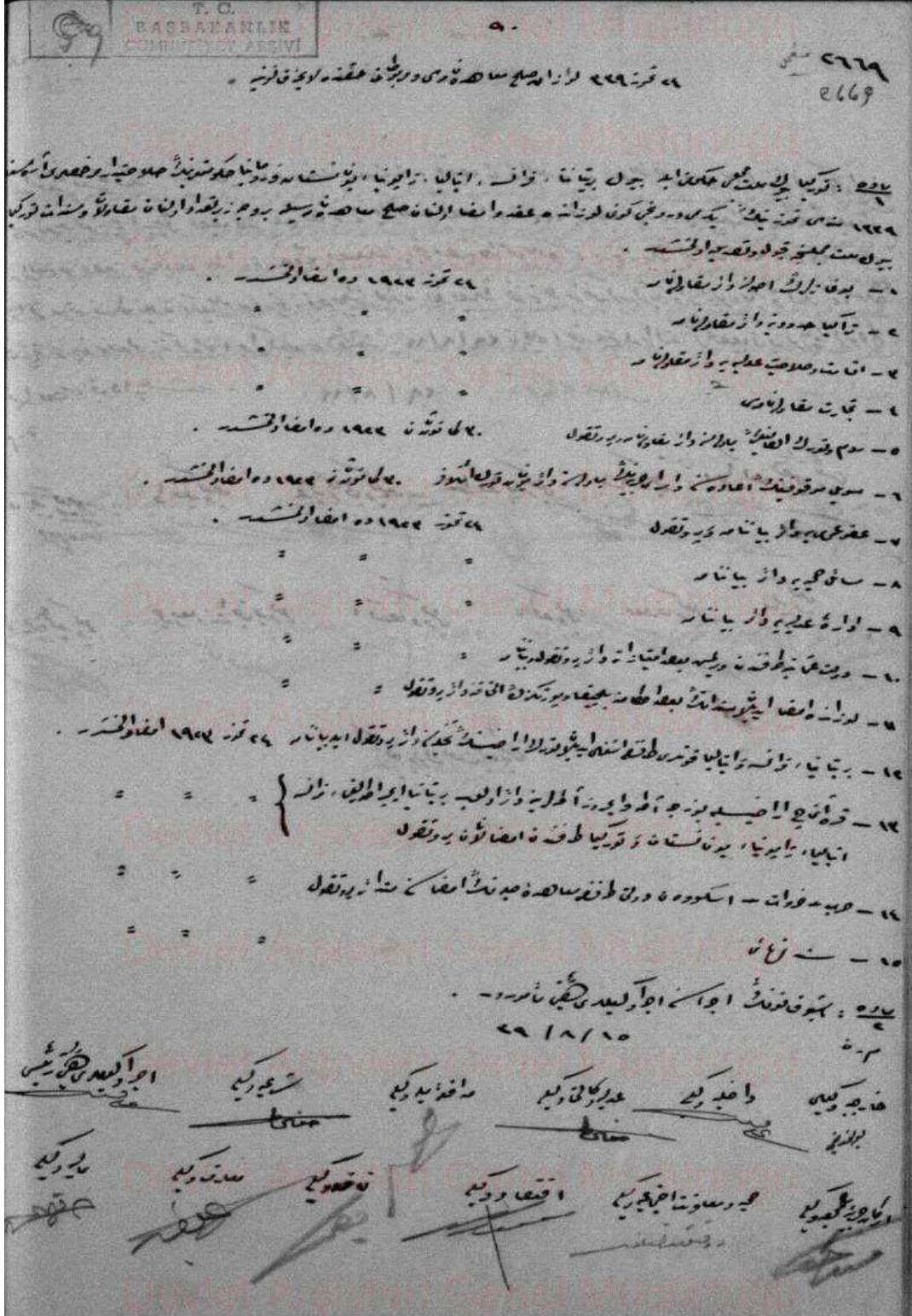
Güner, Zekai, "Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi", **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:2, Sayı:3, 2006.

Nutuk, Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan:Zeynep Korkmaz, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi yayınları, 2002,

Palazoğlu, Ahmet Bekir, **Başöğretmen Atatürk(1928-1938)**, Cilt:II, Ankara, 1991.

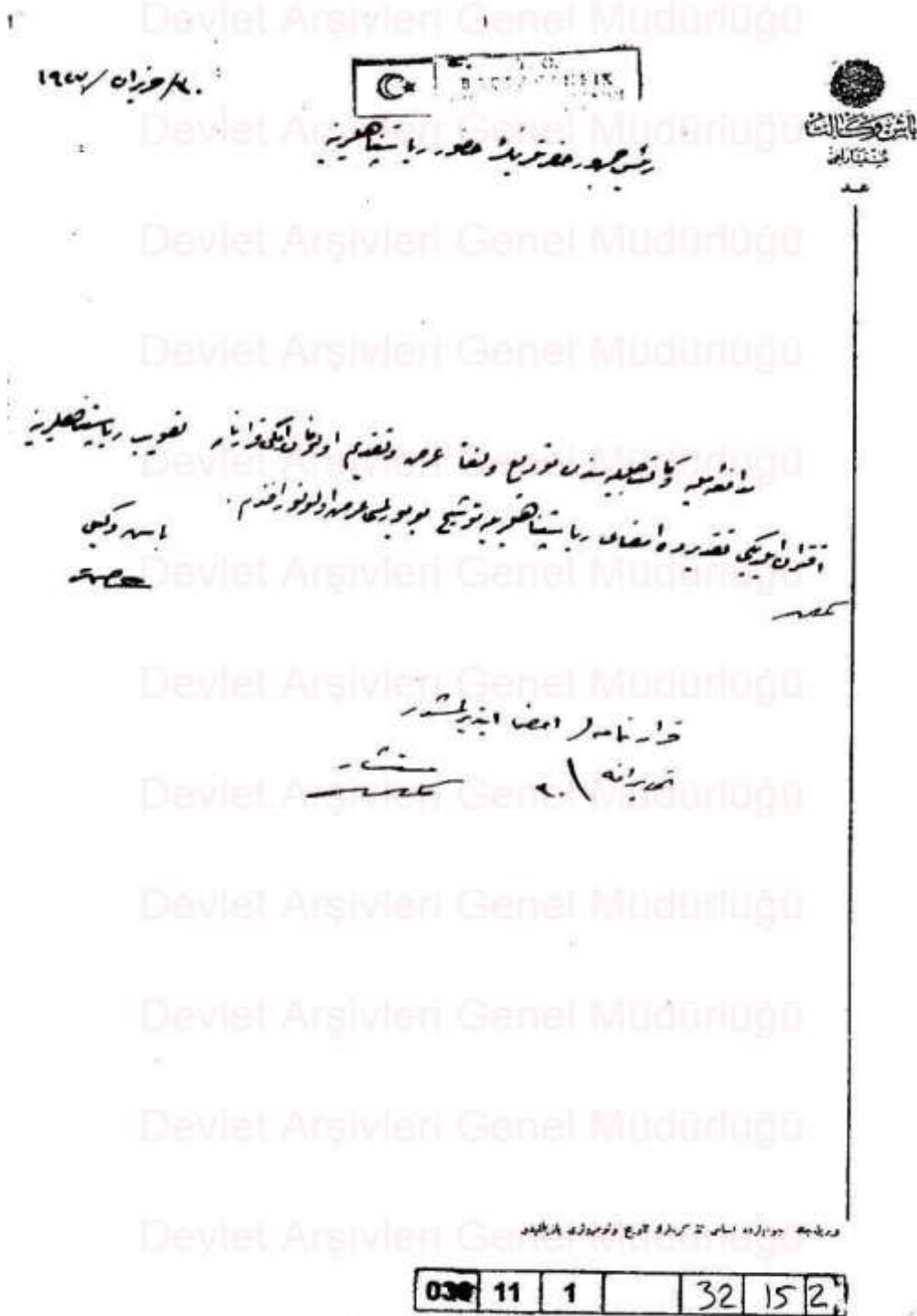
EK 1: Lozan Antlaşması'nın Tasdikine Dair Kararname

B.C.A.30.18.01.01.7.28.10



EK 2:Cumhurbaşkanı Mareşal Mustafa Kemal Atatürk ve Başbakan Tümgeneral İsmet İnönü'nün Kendi İstekleriyle Askerlik Görevlerinden Ayrılmalarına Dair Yazılar

B.C.A.30.11.01.00.32.15.2



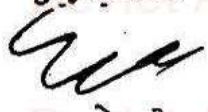
ت.ن.ر.
۱۱۲۷-۶-۳۰

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
LİSANSIZ KOPYA
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

وزارت
۱۶۲
معاونت ذمہ داری
شیخ
ارکان
وزارت
۱۱۲۲

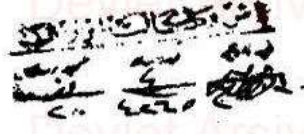
باش وکالت جلیله

شیر قاری صلفی کمال پاشا مشورتلرنک (۲۱۷-۸) وضع بولان استقامتی اظهرنه مدت حین
تائیه بی انکال ایلدیکی اکتلامستینا اجرائی تلمعی تنسیب دولتلرنه اکثران ایلدیکی تقدیرده
للا تقدیم قلغان قرارنامه نک تصدیق عالی به عرض و اکثراتندن سیکرا بر صورت حدقه نیک ارساله
ساعده ساجلی عرض وریا اولونور ایتتم.

مدافعه بله کیلی


تجربانه

درسته رضایه کیلی



وریه یک جزا لرده شعبه اسبه تاریخ و نومور لرنک درسی مهجود

030	11	1	32	15	2
-----	----	---	----	----	---

Fon No: 30 11 1 0 - Kutu No: 32 - Dosya No: 15 - Sıra No: 2

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

تاریخ
۱۱۷۰-۶-۳۰

قرارتامه

وزارتخانه

باش وکیل برنجی فریق صحت پاشا حضرتلرینک (۳۱۹-۱) وچولان اشتطاسی ایلرینه اکنال مدت ایلمسته
بشی اجرای قتلعدی تنسب قلمشدر .
ایشی قرارتامهک اجرای احکامته مدافعه لیه وکیللی مأموردر .

تویکه رئیس جمهور

باش وکیل

مدافعه لیه وکیللی

۰۳۰ ۱۱ ۱ ۳۲ ۱۵ ۲

Fon No: 30 11 1 0 - Kutu No: 32 - Dosya No: 15 - Sıra No: 2



آثاره
١٩٢٧-٦-٣٠

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

قرارتنه

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران
شماره
تاریخ

شیر قای مسلکی کمال پاشا خیرتلمنک (٣١٧-٨) طرح بولان استعاضی اظرفنه مدت جینه
قانونیه بی اکمال ایلدیککی اکلانلسنه بنا اجرای نظامی تنسیب تلنشدیم.
اشبه قرارتنه نک اجرای امکانه عدافه ملیه وکیللی مآجودر.

تکیه رئیس جمهوری
خاتمه

باش وکیل
عدافه ملیه وکیل

توسعه روابط عمومی

وریه بیك جوابده شعبه سیه تاریخ و نومورتهك درسی مآجودر.

030	11	1	32	15	2
-----	----	---	----	----	---

Fon No: 30 11 1 0 - Kutu No: 32 - Dosya No: 15 - Sıra No: 2

EK 3: Atatürk'ün Hastalığı Sebebiyle 1938 yılı Cumhuriyet Bayramı Törenlerine Katılmamasıyla İlgili Yazı

B.C.A.30.18.01.02.85.94.7

E

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayı
2
9.11.38

Kararname

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

İstanbulda bulunan ReisioCumhur Atatürk'ün rahatsızlıklarının şimdilik Ankaraya gelmelerine mani olduğu doktorlar tarafından ifade edilmesine binaen 29/ilk teşrin/1938 Cumhuriyet Bayramı ve I/ikinci teşrin/1938 Büyük Millet Meclisinin açılma merasimine riyeset buyuremysocoklarının, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 33 üncü maddesi mucibince, Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine arzına karar verildi.

28/10/1938

Bğ. V. Ad. V. M. M. V. Da. V.
C. B. S. S. S. S.

Ha. V. Ma. V. Mi. V. Na. V.
S. S. S. S.

İk. V. S. İ. M. V. G. İ. V. Zr. V.
S. S. S. S.

583 18 03 - 85 94 7

K 4: Kadınlara Milletvekili Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesi İle İlgili Yazı

B.C.A.490.01.2.9.15

MEVAT ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET HALKİ PARLAMENTOSU
KİTİBİUMUMİLİĞİ
SAYA
I/417

Ulusal intihar

Ankara: IB/İ2/934

125112

Kadınlara sayılab seçme ve seçilme hakkının verilmesi ile buna ait yasadaki yapılan değişikliği bilgi olsun diye gönderiyorum.

Saygılar.

C.H.F.,Halkevi Reisliklerine yazılmıştır .

C.H.F. KİTİBİUMUMİLİĞİ
KİTİHYA MEBSU

N. Peker

A.O.

490	01			2	9	15
-----	----	--	--	---	---	----

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

İNTİHABI MEB'USAN KANUNUNUN BAZI MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİNE
VE KANUNBİR MADDE İLAVESİNE DAİR KANUN

Kanun № : 2598

Kabul tarihi : 5/12/934

Madde 1.- İntihabi meb'usan kanununun muaddel ikinci maddesi aşağıda olduğu gibi değiştirilmiştir :

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Üyeleri Türkiye devleti halkından her kırk bin nüfusta bir kişi olmak üzere seçilir . Bir intihap dairesinin nüfusu kırk binden aşağı olsa dahi her halde bir Meb'us seçmeğe hakkı olacağı gibi nüfusun kırk binden yukarısı için aşağıdaki gibi muamele yapılır :

Elli beş bine kadar bir , elli beş bin birden doksan beş bine kadar iki , doksan beş bin birden yüz otuz beş bine kadar üç , yüz otuz beş bin birden yüz yetmiş beş bine kadar dört meb'us seçilecek ve bu mikterden ziyadesi bu yolda artırılacaktır .

Madde 2.- İntihabi meb'usan kanununun 5, 11, 16, 23, 58 inci maddelerindeki 18 yaşını bitirenler kaydı 22 yaşını bitirenler şeklinde değiştirilmiş ve bu maddelerdeki (ZUKUR) kaydı kaldırılarak yerine kadın , erkek konulmuştur .

Madde 3.- Rey verenlerden , rey verirken hüviyet ve şahsiyetleri belli olmayanların reyini kabul olunmaz .

Madde 4.- Bu kanun hükümleri neşri tarihinden başlar .

Madde 5.- Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri heyeti memumdur .

TEŞKİLATI ESASİYE KANUNUNUN 10 VE 11 İNCİ
MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ HAKKINDA
KANUN

Kanun № : 2599

Kabul tarihi : 5.12.934

Madde 1.- Teşkilatı esasıye kanununun onuncu ve onbirinci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 10.- Yirmi iki yaşını bitiren kadın , erkek her türk Meb'us seçmek hakkını haizdir .

Madde 11.- Otuz yaşını bitiren kadın , erkek her türk Meb'us seçilebilir .

Madde 2.- Bu kanun neşri tarihinden matederdir .

490 01 2 9 13

2